

Kronika

RADENCI ZA PRAZNIK

Glasba

Prirediti deset festivalov sodobne komorne glasbe je v naših razmerah vsaj zelo zapleteno, če že ne popolnoma zanesenjaško in treznemu premisleku nasprotujoče početje. Nič

ne razkriva tega bolje kot skromna, iz zadržane gotovosti vase in (upam) iz zavesti o resnični pomembnosti opravljenega dela rojena neskrbnost, s katero so prireditelji skoraj zamolčali letošnji jubilej: očitno neslovenska lastnost, vsaj odkar nam je milo domačijo zagrnila festivalska ujma in je že malce sramotno, če kake zabavne »narodne« prireditve ne moremo okomati z jubilejnimi vlečkami. Skromnost je pač značilna poteza radenskega glasbenega vikenda v jesenskih dneh; skromna je njegova odmevnost med slovenskim občinstvom, skromen je njegov ugled v naši družbi, saj se ji očitno ni zdelo potrebno, da bi ga sprejeli med »zvezne« prireditve (pa je bolj »zvezen« kot večina drugih jugoslovanskih festivalov), skromna je menda tudi cena, ki mu jo pripisujejo slovenski glasbeni delavci, sicer bi ga obiskovali pogosteje in v večjem številu. Le v enem Radenci največkrat, na srečo, niso skromni — vsebinsko. In zato so potrebni, še več: nujni so. Brez njih bi bilo naše glasbeno življenje siromašnejše, torej so prireditelji ravnali prav, ko so se ognili festivalskim fanfaram. Pred široko javnostjo so si bržčas storili medvedjo uslugo, zamudili so priložnost, ko bi jih za-

gotovo obsijala milost vsesplošne pozornosti, dosegli pa so s trdim in vztrajnim delom neprimerno več: nekdanja bela lisa na kulturnem zemljevidu Slovenije je izginila, festival je postal za (sicer nepripravljeno) mlado občinstvo od Celja do Murske Sobote edini živi vir informacij o sodobni glasbi (se zdi to postransko?), za našo glasbo pa prizorišče, ki ponuja obilo — letos dobro izbranih — domačih in tujih del, največkrat v vzornih izvedbah.

Nekaj dni pred jubilejem smo slednjič dobili tudi prvo jasno besedo o načelih programske komisije, se pravi o programski politiki, ki nas je z nevedno jasnimi odločitvami tolikokrat spravljala v zadrego. Ta trenutek ni pomembno, ali je bilo res treba čakati deset let, ali so vsakokratni sporedi potrdili poštena in razumna izhodišča, s katerimi nas seznanja članek Ladislava Vöröša v zadnjem festivalskem Biltenu. Odločilno se mi zdi, da je ravnatelj radenskih prireditev ob obletnici, ki hkrati obvezuje in nasprotuje slovenski kulturni praksi, povedal bistveno spoznanje svoje ustanove: da ni »estetsko-ideološko militantni festival« in da nam »zgodovina, naša zgodovina« dovoljuje le drsenje, variiranje, preseganje, zavračanje, kakor nas dejanskost obvezuje, da v obravnavano področje vključimo relativnost opornih točk«. Oboje so dobro in skladno izpričali letošnji koncerti. Kot obet ali kot jubilejni napor? — to je osrednje vprašanje njihovega novega desetletja. Če je obet, potem se bo v Radencih »muzejska« previdnost slednjič le umaknila naravnemu stiku z vso, tudi moderno, tudi avantgardno sodobnostjo, ki jo napoveduje uradni naslov festivala. Prireditve nas bodo potemtakem samoumevno seznanjale z vsem, »kar sodi zra-

ven«. Nič zoper Osterca in Slavenskega (in Kogoja, ki se mu programska komisija še kar naprej suvereno izmika), nič zoper klasike današnje glasbe: oboji so nujni, če jim je odmerjen delež brez lažne pietete in občinskih, pokrajinskih, sosedskih... ozirov; kakor le-tos. Toda več ko enkrat se je izkazalo, da se skrivanje za trdnimi imeni lahko sprevrže v brezupno cepetanje nerazgledane in nerazumevajoče zaplotnosti, torej v najslabšo, najbolj brezsmiselno provincialnost. Zato, upajmo, so bili letošnji sporedi obet. Velik obet.

Kar zadeva izvajalce, so bili Radenci tudi tokrat vzorni. Za izjemo je poskrbel samo zagrebški Acezantez, ki s svojo lepljenko ni upravičil ugleda ob debutu na minuli opatijski Tribuni: bil je nedomiselen, bled in brez intenzitete v improvizacijski soigri, boleče skromen v dinamični, barvni in ritmični iznajdljivosti, kratkomalo dolgočasen; prizadevanja in napetost Kataline Ladikove v takem okolju kajpak niso našla odmeva. — Na srečo je bil popolno nasprotje hrvaškim gostom Globokarjev ansambel New Phonic Art; dodatna polnočna prireditev, na kateri so štirje vrhunski interpreti in izborni glasbeniki dobro uro improvizirali, je bila zagotovo najbolj celovito in spontano muzikalno doživetje letošnjih Radencev. Ne samo zaradi pristnega delovnega razpoloženja, ki je bilo nasploh značilnost jubilejnega festivala... predvsem zavoljo občutljivega psihičnega reagiranja, popolnoma sproščene muzikantske radoživosti (in izbirčnosti), najprej in najbolj pa brez dvoma spričo svežega, mnogovrstnega, tudi navzkrižnega, a sleherni trenutek odlično »vigranega«, razgibanega, še celo pa zgoščenega navdiha, ki je vodil to bogato glasbeno seanso med vrhovi duhovitega poigravanja, zanimivih preoblikovanj, bistre dovtipnosti in srhljivega zvočnega prostorja. — V primeri s tem »koncertom« je bil večerni nastop New Phonic Art precej manj

izenačen, kar zadeva muzikalno ceno skladb. *Treatise* Corneliusa Cardewa je bil komaj kaj več kot ogrevanje, Kaglov *Dih* igralsko-tonska študija za pozavnista, ki ni segla čez nekoliko grobo, zlasti pa preračunano dopadljivost in le *Rendes-vous* Carlosa Roquea Alsine nam je v prvem delu sporeda ponudil pravo, trdno vodeno in z jasnimi občutki za mero izbrano muziko. Ves drugi del večera je bil posvečen *Drami* Vinka Globokarja, tokrat v verziji za klavir in tolkala z živo elektroniko, ki ni (po Stockhausnovem zgledu) priložnost za skladateljevo usmerjanje in vodenje izvedbe. Žal ne poznam prvotne oblike dela, ki so ga krstili na lanskem Glasbenem protokolu v Gradcu. Oblikovna zamisel, kakršno smo slišali v Radencih, je bila za vsebino preobsežna, utrujajoče dolžine ji niso bile v prid. Prenapeti lok celote se je ob manj pomembnih vzponih in padcih krhal, izgubljal je intenziteto in se prelival v »neobvezna« nadaljevanja, ki so spominjala na teoretično pedantnost današnjih germanskih glasbenikov. Stockhausna na primer. Seveda je moč in prepričljivost takih del odvisna predvsem od izvajalcev; ker sta bila zanesljiva avtorjeva sodelavca, bi jima lahko očitali le za spoznanje preveč lagodno razpletanje njegovih misli. Vsaj nekaj (in za poslušalce nemara bistveno) pa je ostalo v Globokarjevi »Drami« nedotaknjeno jasno: sporočilo, s kako obupnimi naporji, previranji, iskanji in dvomi si današnji ustvarjalec išče svojo podobo in izpoved, kako krvavo zares moramo razumeti njegova tipanja v neznano, če so le poštna in muzikalno pristna.

Dragoceno doživetje letošnjih Radencev je bil tudi recital ameriške pevke Carol Plantamura, ki ji je bil Aci Bertonec enakovreden sodelavec. V sporedu (lahko bi ga postavili kar med vzorce dobrih festivalskih programov) so se klasični in današnji skladatelji dopolnjevali kakor pisan, samosvoj, toda

skladen mozaik novih in starih poti k umetniški resnici. Imenitno drzni, vizionarni Ives (pesmi, ki so nastale med 1894 in 1927 so poleg razkošnih glasbenih užitkov ponujale tudi obilo misli o avantgardnem skladatelju pa njegovem okolju), čisti in silovito osredotočeni Webern, jedrnati, izrazno napeiti Berio ... izpustimo Christiana Wolfja in Bussottija ... ter med njimi novo delo Jakoba Ježa. Kljub odličnim interpretacijam in izvrstnim skladbam je prav *Spomin* po pravici dosegel največ priznanja: bil jim je enakovreden. Ni brez pomena, da je segel do tako novega, toda popolnoma dognanega vokalnega izpovedovanja ravno ustvarjalec, ki je po Koporcu edini zrasel iz estetskega območja Marija Kogoja. Zgoščenost, gospodarnost in obvladavnost njegove govornice, živa domiselnost v ravnanju z glasom (glasovoma) in glasbili, pretanjen okus in zanesljiv občutek za mero, neposrednost in povednost, vse to postavlja *Spomin* med najboljše v slovenski vokalni literaturi po drugi svetovni vojni — in kar je mnogo pomembnejše: vse to obljublja, da bo Jež napisal še veliko vrednega.

Čeprav je festival prevevalo delovno, »neuradno« razpoloženje, se je vendar pričel in končal s klasičnimi koncertoma: tudi to sorazmerje je pomenljivo in obvezuje. Sklepnege je izvedel po letih in nepotešeni zagnanosti mladi, po resni pripravljenosti, umetniški pričljivosti in komorni vigranosti povsem zreli Novi Budimpeštanski godalni kvartet, Morda izrazitejši v delih z vajeno, najsi še tako moderno fakturo (Bartókov *Šesti kvartet* in sevé Šostakovičev vsebinsko dovolj nezahtevni *Četrtri*) kot v novotarsko zasnovani partituri Lutoslawskega, kjer terja celota za kanec več skupne oblikovalne volje, se je predstavil kot vsega upoštevanja in priznanja vredno telo, ki v naših razmerah preseneča še posebej zaradi mladosti izvajalcev.

Uvodne akorde festivala pa so prireditelji prepustili ansamblu »Slavko Osterc«. Bolje bi ne mogli storiti: pred desetimi leti je Ivo Petrić prav v Radencih prvič stopil pred občinstvo s skupino, ki si je nadela mojstrovo ime. Kaj vse je bilo poslej povezano z vne- mo in prizadevnostjo dirigenta in njegovega ansambla, ve sleherni, ki vsaj površno spremlja naše glasbeno življenje; moral bo priznati, da je opravljeno delo krepko zaoralo v ledino slovenske povojne muzike, iz katere že rasejo prvi žlahtni sadovi nove komorne literature. Zato otvoritveni koncert ni bil samo dolžna, ampak nujna in pravična počastitev, saj o obstoju »Slavka Osterca« ni mogoče pisati drugače kot o radenskem festivalu: da je zelo zapleteno, če ne popolnoma zanesenjaško in »treznemu« premisleku naspotujoče početje. In da je vredno imena, ki si ga je izbralo. — Verjetno so bile jubilejne okoliščine krive, da ansambel ob desetletnici ni muziciral tako sproščeno, kot smo ga vajeni na najboljših koncertih. V vzorno sestavljenem sporedu (ki ga je pričela pastoralna, z medmursko folkloro obarvana *Muzika* Josipa Slavenskega in končal Osterčev *Nonet*, izveden zanesljivo, a brez jasnih razlik v tempih, zato nekam enoličen) je bil najpristnejše doživetje Lebičev *kons (a)*, izredno dognana in polna stvaritev klenega, sebe gotovega duha. Ne dosti manj zaokrožena je bila interpretacija Petričevih *Intarzij* z nekaterimi zanimivimi odlomki v lahkotno vodenem prepletu domislekov in z dobrimi solisti (Miha Gunzek, Vlado Černe, Fedja Rupel). Seveda pa so bile največ pozornosti deležne tri krstne izvedbe. *Capriccio* Uroša Kreka za violo in deset glasbil (igral ga je Bogomil Kosi) ni presenetil, kakor bi lahko obljubljal naslov: izživel se je v slogovno poznoromantičnem in impresionističnem razgrinjanju instrumentalnih ter melodično-dikcijskih barv, ki so kdaj pa kdaj presegale ko-

morno zasnovi. — Merkujeva *Epistola* (à *Giampaolo de Ferra*), tokrat za violončelo in peterico, je ob višku prvega stavka učinkovala vsebinsko nepovezano, v zadnjem delu razdrobljeno, zato pa je čudovito izzvenel *Andantino cantabile*: po Lipovškovih rapsodijah ne poznam tako iskrene in samosvoje meditacije na slovensko ljudsko pesem; Ciril Škerjanec ji je bil zvest in zavzet poustvarjalec. — Ob Ramovševi *Thème donné* za trombon in ansambel (solist je bil odlični Boris Šinigoj) se je znova pokazalo, kako se skladatelj narava najbolje sprosti prav v komornem muziciranju. Popolna in zavestna

ujetost v pomensko negibne, največkrat dinamične skrajnosti, ki je v Simfoniji med klavirjem in orkestrom dosegla verjetno nižišče, se zdaj spet rahlja, muzikalno oživlja, zvočna nasilnost se znova sprošča v trenutkih, ki jih zaznavamo kot nujnost; v takem sosledju se zdi strogo uveljavljena enakovrednost vseh glasbil prej ponavljanje posebnih učinkov kakor nenehna notranja potreba. Kajpak, to so opombe, ki ne zadevajo osrednje vrednosti skladbe: *Thème donné* je kljub vsemu sveže, jasno oblikovano in zanesljivo delo.

Borut Loparnik

PAVLE ZIDAR, MOJI BESI

njiževnost

Zadnji prozni tekst Pavleta Zidarja *Moji besi** zapušča okvire fabulativne proze. S tem pa prehaja način pisanja iz deskriptivne fabulistike v introspektivno meditacijo, ki je prav v tem delu dosegla zavidljive miselne razsežnosti: službeni pohod živinozdravnika s spremeljvalcem, piscem Antonom, ob dolini Soče in njuno kasnejše dopisovanje moreta dati tekstu zgolj nekaj trdnih oprijemališč, ki pa zgube naravo fabulativnosti ali na zgodbi temelječe proze, kakor hitro skušamo slediti Zidarjevi, to pot zelo drzni, inteligentni in široki misli.

Razmerje dvoje miselnih konfrontacij, ki ju zastopata živinozdravnik in pisatelj, prihaja iz dveh tokov v enega: živinozdravnik, na videz neetično bitje, osemenjevalec svinj in krav in kar je še temu podobnega, potrebuje svoj alter ego, pisca Antona, lahko bi rekli poklicnega misleca, čigar naloga je nadaljevati tam, kjer se razsežnost živinozdravnikovega dela ustavi. Če veljajo za živinozdravnika besede, ki jih v tekstu sam izreče: »zato je moj poklic

zelo preprost v bistvu: pred seboj imam konja, kravo, psa, to so res psi, krave, konji« (str. 47), more biti piscu bližji drugi del istega stavka: »človek je pa človek samo po videzu; po mentalni pripadnosti, značajske manifestaciji je pa to čudo vseh čud«. Iz dveh tokov, ki pomenita v tradicionalni družbi nemara vrh človekovih zmožnosti, sposobnosti in znanja, se izloči samo en tok, prostor misli, razsežnost dialoga, ki ga vodata in omogočata strokovnost in filozofskost človekovega ustvarjanja. S to prefinjeno kombinacijo dveh antipodov v Zidarjevem tekstu se more bralčev vstop v tekst šele začeti.

Slediti moramo dvema perspektivama pri dogajanju v svetu: perspektivi živalskega in človeškega. Medtem ko ima svet prvih človeka nedosegljive zmožnosti, se človekov svet že sam v sebi srečuje z najmanj dvema razsežnostima, značilnima za človeka, misleca: misel o živalski in človeški erotiki in mitizaciji človekovega bivanja. Misel o živalski in človeški erotiki, ljubezni ali spolnosti napolnjuje predvsem prvi del teksta. Nemara so erotika, ljubezen in spolnost istonivojske kategorije, prenesene iz človekovega sveta v življenje domačih živali, katerih funkcija življenja je preprosta: živeti, se rediti, biti

Pavle Zidar, *Moji besi*, CZ Ljubljana 1972, opremila Metka Kraševc (str. 172).